

MOLNÁR MIKLÓS

Erős szellem, gyöngéd szív

SOPHIE SCHOLL SZELLEMEÉNEK MEGIDÉZÉSE

*„de mondd, barátom: ér-e valamit
egyik naptól másikba halva lassan
megérni s észrevétlen elrohadni?”*

Szabó Lőrinc

*„Minél inkább keresi valaki a biztonságot, annál
inkább halott, és minél inkább szembe mer nézni
a kihívásokkal, annál inkább él.”*

Kassai Lajos

„Az ember legocsmányabb bűne a gyávaság.” Bulgakov a megfeszített Názareti Jézus, arameusul Jesua Ha-Nocri szájába adta ezt az evangéliumokból sajnálatosképp hiányzó szentenciát, *A Mester és Margarita* fontos szerkezeti elemét. „Az összes többi ebből a bűnből fakad”, mondogatta Bulgakov a barátainak. Mikor *A Mester és Margarita* – az író halála után 26 évvel – első ízben a nyilvánosság elé kerülhetett a *Moszkva* című folyóirat 1966. novemberi és 1967. januári számában, a mintegy hatvan gépelt oldallal megkurtított változatból gondosan eltávolították „a legocsmányabb bűn” valamennyi említését. (1973-ban jelent meg első ízben a regény csonkítatlan szövege.)

Kerti törpék élnek így: nem szeretnek állást foglalni, vagy ügyek mellett elköteleződni. Nem teszik próbára az erejüket, nehogy szembesülniük kelljen a gyöngeségükkel. Nem mernek hullámokat verni és ellenségekre szert tenni. Kiszzerűen élnek, kiszzerűen házasodnak, kiszzerűen hálnak meg. Nem egy bordában szőtték őket *A farkasok dala* királysas-lelkű költőjével. Szerintük *szabadság, igazság, jellem, lelkiismeret* tartalmatlan szép szavak csupán. Ahogy Weöres Sándor írja *A teljesség felé* című lélekvezérlő kalauz *Jóslás az állandó háborúról* című fejezetében: „A tehetetlen meghunyászkodást polgári kötelességnek nevezik, a tömeggel együtt-üvöltést bátorságnak, az érzélgősséget költői lelkiületnek, a dióhéjak csörgetését haladó szellemnek, a kapzsi, szűk homlokú élelmességet érznek, a csoportos unatkozást szórakozásnak, a mirigyek játékát élvezetnek.” Ha választaniuk kell félelem és szeretet, meghunyászkodás és szabadság között, szűkölve meglapulnak, begubóznak félelmeikbe, s ezzel öntudatlan cinkosaivá válnak azoknak a hatalmaknak, melyek a félelmeiken keresztül irányítják, megvezetik, kizsigerelik, s amikor nincs már szükség rájuk, mert nem sajtolhatnak belőlük több hasznot, elfújják őket a föld színéről, mint egy porszemet. Minden zsarnokságnak a sohasem lázadó, az életnek nekilendülni nem merők, a szabványviselkedéstől és szabványgondolkodástól eltérni rettegők, a még félni is gyávák esnek legkönnyebben áldozatul – mindazok, akik képtelenek fölismerni, hogy távirányított rabszolgává vannak programozva. Ha erőt mutatnak nekik, erőt látnak. Ha uraik azt mondják nekik, hogy láthatatlan kőbalták potyognak az égből, s emiatt szkafanderben kell járniuk, vakon engedelmeskednek, és zokszó nélkül szkafanderben járnak.

Kertitörpésített fölfogása ez az életnek: ha parányira nyomorgatod, ellenőrzésed alatt tarthatod. Ha engedelmesen kussolsz, a mumus nem talál meg. Ha négykézlábra ereszkedve jársz, nem sodor el a forgósél. „Ha nem járok négykézláb, rögtön kiszúr a főnökség, és rám förmed a többi kerti törpe: »Csak fölforgatók és anarchisták járnak két lábon!«” Csakhogy bent sem lehet maga ura, aki rab odakint. Lenyirbált szárnyakkal nem szárnyalhat szabadon a képzelet, nem tágíthatja ki, nem haladhatja meg a távlattalan köznapi tengődés, az egyik napból a másikba halás szűk kereteit.

A „Fehér Rózsa” ellenállócsoporthoz való részvétele miatt hazaárulással vádolt Sophia Magdalena Scholl – huszonkét éves korában, 1943. február 22-én a müncheni Stadelheim börtönben, néhány órával az ítélet kihirdetése után, guillotine-nal lefejezték – nem így élt. *Die Sonne scheint noch*, „süt még a Nap”, mondta, mielőtt kivégezték. Ugyanakkor hajtották végre a halálos ítéletet a bátyján, Hans Fritz Schollon, valamint orvosegyetemi diáktársán, Christoph Hermann Probston is.

Cowards die many times before their deaths. The valiant never taste of death but once. „Halála előtt sokszor meghal a gyáva. A bátor egyszer ízlel csak halált” – mondja Shakespeare drámájában Julius Caesar. „A bátor ember egymagában is többség” – mondta Andrew Jackson néhai amerikai elnök. Sem Sophie Scholl, sem pedig a „Fehér Rózsa” csoport többi tagja nem rendezkedett be a kertitörpe-lét rabszolgamorállal kibérelt burkában. Bár néhány évig a Hitlerjugendben tevékenykedtek, a jóra és az igazság megismerésére való természetes hajlamuk, görög bölcselőkön és Goethén iskolázott szellemük szembefordította őket a nemzeti szocializmussal. Sziszegve se szolgáltak aljas, nyomorító hatalmakat: emelt fővel, egyenes gerinccel jártak, nem voltak hajlandóak négykézlábra ereszkedni. Kantot tekintették mesterüknek, aki azt tanította, hogy minden emberben megvan a racionális érvelés képessége; elengedhetetlenül szükséges, hogy mindenki szabadon élhessen ezzel a képességével; erkölcs és helyes viselkedés csak független gondolkodásban, a megkérdőjelezhetetlen tekintélyek és a szolgai engedelmesség elutasításában gyökerezhet.

A jóra és az igazság megismerésére való természetes hajlam velünk születő emberi adottság; nem uralkodók vagy többségi döntések iktatták törvénybe. Ez az adottság képesíti az embert, hogy fölháborodjon az igazságtalanságon és az embertelenségen, és szembeszálljon a parancsuralmi rendszerekkel. „Szabadságunk kivívásának legegyszerűbb, legkönnyebben megvalósítható eszköze: megtagadni a *személyes részvételt* a hazugságokban – írta Szolzsenyicin. – Még ha mindent belepnek is a hazugságok, még ha hazugságok uralma alatt van is minden, álljunk ellen a lehető legegyszerűbben: ne hagyjuk, hogy *rajtunk keresztül* uralkodjanak a hazugságok!”

A „Fehér Rózsa” szervezet röplapok terjesztésével próbálta Németország-szerte fölnyitni az emberek szemét. „Ki akarjuk próbálni és meg akarjuk mutatni nektek, hogy mindenki részese lehet a rendszer megdöntésének. Ez azonban csak meggyőződéses és elszánt emberek sokaságának együttműködésével lehetséges – olyan emberek együttműködésével, akik megállapodnak az eszközökben. Nincs sok választásunk. A passzív ellenállás az egyetlen lehetőségünk” – írták sorrendben harmadik röplapjukon. Negyedik röplapjuk ezekkel a szavakkal zárult: „Nem fogunk hallgatni. Mi vagyunk a rossz lelkiismeretetek. A Fehér Rózsa nem hagy békén benneteket!”

Sophie Scholl természeti szépségek iránti finom érzékenységről tanúskodó naplójegyzeteiben és leveleiben gyakran fordul elő egy Jacques Maritain-idézet: *Il faut avoir l'esprit dur et le cœur tendre.* „Legyen erős a szellemünk, és gyöngéd a szívünk.” Olyan időkben, amikor a gonosz kerül uralomra, gyöngéd szívhez, erős szellemhez teljességgel méltatlan a kussolás, a meglapulás, hiszen azok is meghalnak, akik mogyoróméretűvé zsugorítják a szellemüket, hogy biztonságban legyenek. Biztonságban? Mitől? Az élet, kivált zsarnoki rendszerekben, mindig hajszálnyira van a haláltól. A keskeny utcák ugyanoda visznek, ahová a széles sugárutak. A kis gyertya ugyanúgy porig ég, mint a lobogó fáklya.

A „Fehér Rózsa” manapság alighanem a Merkel-rezsim és a globális COVID-terror ellen szervezkedne. Következésképp úgy kívágnák Sophie Schollt a legkiválóbb németek dicsőségcsarnokából, a Regensburg melletti Walhallából, ahol halála után hatvan évvel, 2003. február 22-én helyezték el mellszobrát „a lelkiismeret lázadásának világszerte ismert jelképeként”, hogy csak úgy füstölne.

Elrohadni akarsz észrevétlenül, vagy lobogó fáklyaként elégni, mint példának okáért Sophie Scholl?

*ő az a rózsza
röslein auf der heiden
amelyik azért szúr meg
hogy örökké emlékezz rá*

*

Szilánkok

Szolzensenyicin kiskacsája
„Púpi-Dúpi magasan ült,
Púpi-Dúpi mélybe szédült.
Jöhet a király összes lovajja,
Púpi-Dúpit össze nem kaparja.”

Lewis Carroll: *A tükrön keresztül*

2008. augusztus 3-án hunyt el Alekszandr Iszajevics Solzsenyicin, minden oroszok lelkiismeretének tűzcsiholója. Cs. Szabó László jogosan sópánkodott amiatt, hogy a jelenkori magyar irodalomból fájdalmasan hiányzik a Solzsenyicinhez fogható erkölcsi etalon. Sem a bolsevik hódoltság idején nem volt, sem pedig a globalokapitalizmusba visszagyarmatosított Hunnia kanonizált irodalmában nincs Solzsenyicin-rangú lelkiismereti óriásunk; tartsa föl a kezét, aki másként tudja!

Крохотки gyűjtőcímmel 1958 és 1963 között írta rövidprózai darabjainak első sorozatát, vagy Tóth László remek szóeleményével élve: rövidkéit ('kisvers'-ről sem beszélünk, a 'kispróza' fordulatot sem ártana sutba vágni). A szerző által „krohotkák-

nak” („forgácsoknak”, „morzsácskáknak”, „törmelékeknek”, „szilánkoknak”) nevezett reflexiók, vázlatok, irodalmi miniatűrök első ízben a moszkvai Novij mir-ben jelentek meg 1964-ben (Hruscov foganatos közbenjárása, vagy inkább ukáza nyomán ez a lap adta közre 1962-ben az Ivan Gyenyiszovics egy napját). A kiskacsához hasonló rövidkék többsége bizvást besorolható a prózában írott költemények műfajába – abba a műfajba, amelynek olyan mesterei voltak, mint Turgenyev, Baudelaire, Rimbaud, Kleist, Oscar Wilde, Kafka, Thomas Bernhard, Márai, Weöres (de Krúdy szinte valamennyi művét, vagy akár Örkény egyperceseit is prózai költeménynek mondhatjuk).

Miként a nagy oroszok mind, Szolzsenyicin is tengerléptékű író. A tengernek egy-egy csöppje is tenger: méltóság van benne, hatalmas erő és végtelen nyugalom. Szolzsenyicin elbeszéléseinek és rövidprózáinak német nyelvű gyűjteményes kötetét Heinrich Böll így ajánlotta: „Az itt egybegyűjtött elbeszélések, a parányi prózadarabok is – bámulatba ejtő üzenet világunk eszelős zúrzavarának – mind-mind ezt a nyugalmat sugározzák.”

„Sárga kiskacsa totyog előttem. Fehéres kis hasacskája mókásan megcsusszan a nedves fűvön, megbotlik, és majdnem elesik a parányi kis lábacskáival. – Hol vagy, mami? Hol vagytok ti többiek? – csipogja.

De nincs igazi anyja. Egy tyúk költötte ki. Kacsatojásokat is tettek alája a saját tojásaival együtt, és mindegyik egyformán megkapta tőle testének melegét.

A vihar elől most föld alá vitték a házacskájukat – egy fenék nélküli, fölfordított kosarat –, és zsákvászonnal takarták le. A többiek mind ott vannak, csak ez az egy keveredett el. Na, kiskomám, gyere a tenyerembe!

Hol rejtőzik benne az élet? Alig van súlya, szeme fekete üveggyöngy, csőre olyan, mintha manikűrözve volna, és cseppecskét már szélesedik is. Lábacskáin már úszóhártya van. Sárga a tolla, ahogy a fajtájához illik, és látszanak a pelyhes kis szárnyai. Sőt már a természete is különbözik a testvérkétől.

Mi, emberek nemsokára a Vénuszra repülünk. Ha fölköjtjük a gatyánkat, hús perc alatt körbeszáguldjuk a földgolyót.

De akármekkora atomhatalomnak vagyunk is birtokában – még ha tollakat és csontokat adnának is a kezünkbe –, soha nem tudnánk előállítani egy lombikban ezt a pehelykönnyű, gyámoltalan kiskacsát.”

Engem vajon ki álmodik?

Kedvesemmel lomhán, ráérősen, meztláb ögyelgünk a folyóparton. Nincs semmilyen célunk, sehová sem akarunk odaérni. Az időtlen csendesség némaságra készítet bennünket.

Kedvesem megtöri az áhítatos hallgatást:

– Nini, milyen boldogan fickándoznak a halak a vízben!

– Nem vagy hal, honnan tudod, hogy boldogan fickándoznak a halak? – kérdezem tőle.

– Te nem vagy én – feleli –, honnan tudod, hogy tudom-e, hogy a halak boldogan fickándoznak?

– Te csak álmodod, hogy a halak boldogan fickándoznak. És arról tudsz-e, hogy ki álmodja mindezt? Én álmodlak téged, meg az időtlen csöndességet és a folyót is a boldogan fickándozó halakkal.

De engem vajon ki álmodik? És aki engem álmodik: őt ki álmodja?

Ez a datolyaédes és virágos hömpölygés

Egy itáliai villa kertjében fekete öltönyös férfiak állnak a kerti asztal körül. Szilvát esznek, és időnként harsányan kukorékolnak.

Mintha az égből pottyannának, hirtelen közöttük terem két csendőr.

– Mit csinálnak maguk itt?

– Szilvát eszünk és kukorékolunk.

– Maguk kakasok?

– Tyúkoknak nézünk ki?

– Ki engedte meg maguknak, hogy szilvaevés közben kukorékoljanak?

– Silvio Berlusconi megüzente: „*Mangiate silva, cittadini, e cantate*, egyetek szilvát, polgártársak, és kukorékoljatok!”

– Ja, vagy úgy... Silvio Berlusconi...

És a csendőrök is elkezdik szedegetni a szilvát az asztal közepén álló fonott kosárból. Szanaszét köpdösik a magokat a kert agyongondozott pázsitjára, és el-elkukorékolják magukat, hogy a harmadik határban – mondjuk Nyékládházán – is hallatszik.

Ha valamelyik csendőr torkán akadna a mag, és a többiek szeme láttára hipp-hopp megfulladna, abbamaradna-e vajon az Armani öltönyös finom urak ütemes kukorékolása?

Lélek nélkül

Ezt Thomas Bernhard írta

Mindaddig, amíg a kórházakban az orvosok csak a test, nem pedig a lélek iránt érdeklődnek, bár szemmel láthatólag semmit sem tudnak róla, a kórházakat nemcsak közjogi intézményeknek kell neveznünk, hanem a nyilvános gyilkosság intézményeinek is, az orvosokat pedig gyilkosoknak és büntársaknak.

Amikor egy állítólagos „rendellenesség” miatt a vöcklabrucker kórházba szállítottak egy úgynevezett magántudóst a Hausruck melletti Ottmangból, a magántudós, miután testét tüzetesen megvizsgálták – ahogy *Az orvos* című szaklap egy olvasói levele közli –, megkérdezte: – No és a lélek? – Mire a testét vizsgáló orvos azt válaszolta: – Fogja be a száját!

Jótekönykodnak az állatvédők

Egy spanyolországi állatvédő egyesület, hogy megtöltse a kiürült egyesületi kasszát, jótekönyvsági bikaviadalt rendezett. A belépődíjából, adományokból és a viadalon megölt, majd mézárásoknak kiárusított bikák árából egykettőre fölvirágzott az egyesületi élet „A Légynek Sem Ártunk Társaság”-ban.

Márai is így járt

Borges kapcsán írja Cioran: „Mi értelme Borges-t ünnepelni, hiszen az egyetemek is ünneplik? Lesújtott rá az *elismertség* balvégzete. Többet érdemelne. Megérdemelne, hogy árnyékban és észrevétlenségben maradjon, árnyalatként érzékelhetetlenül és népszerűtlenül. Ott lenne otthon. A szentté avatásnál nincs súlyosabb büntetés – írónak általában, kivált pedig a Borges fajtájú írónak. Mihelyt mindenki idézi, többé nem lehet idézni, vagy ha mégis megtesszük, úgy fest, mintha növelni akarnánk »csodálóinak«, azaz ellenségeinek sokaságát. Akik mindenáron igazságot szeretnének szolgáltatni neki, valójában a bukását segítik elő.”

A nemi erő forrásai

Anais Nin szerint

„A nemi erő a kíváncsiságból és a szenvedélyből táplálkozik. Az egyhangúság nem serkenti a vágyat. Érzelem, találékonyság, hangulat híján semmilyen meglepetés sem érhet az ágyban. A nemi vágyhoz könnyeknek, nevetésnek, szavaknak, ígéreteknek, jeleneteknek, féltékenységeknek, irigységnek, a féltés összes fűszerének, külföldi utazásoknak, új arcoknak, regényeknek, történeteknek, álmoknak, képzelgéseknek, zenének, táncnak, ópiumnak, bornak kell társulniuk.”

Így kell ezt csinálni

Oscar Wilde nyomán

Egyszer az ördög a líbiai sivatagon való áthaladtában olyan helyre ért, ahol csapatnyi ördögfióka egy szent remetét gyötört. A szent ember könnyedén elhessegette gonosz sugallataikat. Az ördög, látva a kis kollégák fölsülését, elhatározta, hogy megleckézteti őket. – Túlságosan durván fogtok a dologhoz – mondta nekik. – Engedjete csak oda egy pillanatra! – Odament a szent emberhez, és a fülébe súgta: – Rendtársadat most nevezték ki Alexandria püspökévé! – A remete arcáról nyomban letörldött a derű, és leplezetlen, ádáz irigység ült ki rá. – Így kell ezt csinálni, pupákok! – mondta az ördög a kisördögöknek.

Az ember értéke

Az ember értékét valóságosan az szabja meg, hogy mennyire van hasznára a közösségnek, amit cselekszik, hogyan sugárzik szét példaként, ahogyan él. Oltalmazó-gondoskodó közösségi lényünket csak erős és egészséges társadalomban teljesíthetnénk ki. De mert a jelenkori társadalom, amelybe rendszerszinten van beépítve a lakossággá lefokozott nép szakadatlan fosztogatása, egyáltalán nem ilyen, emiatt csak nagyon kevesen létezhetnek a köz épülésére és javára. Az emberek óriási többsége, miközben meg van fosztva az egészséges és értelmes élet lehetőségétől, szánalmasan védtelen a hazugságyarak mesterkedéseivel szemben. A napnak mind a huszonnégy órájában távirányított biorobotként viselkedő, mindenféle mérgekkel teleoltott, át-

be- és leitatott lakosság előbb-utóbb életfogytiglan a betegsézipar karmai közt kénytelen kikötni. A többség nem közhasznú, hanem közkárú munkahelyeken robotol a betevőre valóért. A kapitalista munkamegosztás atomizált rabszolgája előtt kénytelenek rejtve maradni a nagy összefüggések, a lét és a kultúra alapkérdései. Nincs abban a helyzetben, hogy termékeny kapcsolatba kerüljön a szellemi kultúra alkotósaival, vagy hogy maga is gyarapítsa őket. Vagy egyáltalán nincs szabad ideje, vagy szabadnak hazudott idejében kétségbeesetten unatkozik és ténfereg: magára utaltanak, elanyátlanodottnak, gazdátlanul sodródónak, legbenső lényegétől megfosztottnak érzi magát. Kínjában futkos, mint a mérgezett egér, teljesítménytúrákon vesz részt, konditerembe és szoláriumba jár, kocog, szteroidokkal puffasztja félelmetesre az izmait, „megvalósítja” a tyúkszaros kis énjét, a tömeges turizmus egyik csapdájából a másikba rohangál, keresztretjvényeket fejt, bélyeget, képeslapot, gyufacímkét, sör-alátétet gyűjt, szerencsejátékokba öli a pénzét, maszturbál, hol egyedül, hol párosan, hol csoportosan, szerelmi együttlét ürügyén magányokat ütköztetve és váladékokat csereberélve, hétvégén összeröffen a cimboráival, és ultizás címén felönt a garatra, steril, belterjes irodalmi lapocskákba steril, belterjes verseket, novellákat és esszéket írkal, szeszektől és bódítószerektől kajlásodik, vallások ópiumát szipuzza, szelfizik, lóg a neten, saját honlapján mondja meg a tutit, bunkofonon és szkájpon fossa a szót, orrvérzésig faszbukozik, csetel, blogokon fontoskodik, napestig az okostelefonját buzizza, szilikoncicit és -feneket ültetett be a testébe, megszállottan főzőcskézik, mérték nélkül zabál, rögeszmésen fogyózik, kutyát, macskát, tengerimalacot, görényt, menyétet, teknőcöt, papagájt, pintyökét tart, falakra firkal, petíciókat ír alá, tüntet, pártgyűlésekre jár, a választásoknak simliskedett silány bohózatok statisztájaként X-ek firkalásával állít ki bizonyítványt sötét tudatlanságáról, hobbikba, szurkolásba, futballhuligánkodásba, rock-koncerteken való eszetlen csápolásba menekül, adósságokba veri magát, hogy a fogyasztási terror bamba áldozataként haszontalan kacatokat vásárolhasson, médiapapit csócsál, tévécsatornák patkányává aljasodik, hagyja, hogy a tudatipar húgyagyú idiótává szórakoztassa, habzsolja az emberek feledékeny nyé tételében, figyelmük szétszórásában és elaltatásában, szívük elszibbasztásában érdekelt globalokapitalista kamukultúra – színház, koncertek, kiállítások, fesztiválok, könyvek, folyóiratok stb. – termékeit. Dúskál és garázdálkodik a semmiben – és szemetel, szemetel, szemetel. *Elveri az idejét*, szerencsétlenül, bután, ájultan, ízetlenül, ahogy csak magyarok tudják elcseszni az életüket. Az ilyen ember nemcsak magát emészti el, hanem magával sodor mindenkit, akit csak elér.

A déli népek – és azok valóban *népek*, nem csupán lakosságok – mennyivel stílusosabban ütik el édes semmittevéssel az időt, ami másra talán nem is igen való, nem szennyezve be kezüket az Isten teremtés nevű szabotázscselekményének csúfondáros megismérlésével vagy folytatásával!

Minden módon meg van nehezítve, sőt lehetetlenné van téve, hogy a gondoskodás velünk született ösztönének készítésére, fölsimert felelősségünk tudatában a közösség jólétén munkálkodjunk. A hatalmasok jelentéktelen, helyi érték nélküli, didbáb bábuiként vagyunk kénytelenek elfecsérelni az életünket. Csoda-e hát, ha rettentően gyakori a halálos csüggedés, a magatehetetlen mélabú, az elzombisodás, az idegek összemlása, az elmebaj, a sokféle népbetegség, az öngyilkosság és a korai halál?